

ภาระงานเบื้องต้นของการพัฒนาหลักสูตร

ผศ.ดร.สุนทร บำเรอราช

ภาระงานเบื้องต้นของการพัฒนาหลักสูตร

ผศ.ดร.สุนทร บำเรอราช

ก่อนหน้านี้ (1975) เมื่อเอ่ยถึงการพัฒนาหลักสูตร ก็มักจะตีความกันอย่างง่าย ๆ ว่าหมายถึง การพัฒนา และการนำรายวิชาใหม่ๆ มาใช้ในระบบการศึกษา แต่ปัจจุบันนี้การพัฒนาหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่มีเรื่องราวและการปฏิบัติที่ซับซ้อนมากมาย เพราะการพัฒนาหลักสูตรมิได้เป็น กระบวนการที่มีเพียงแต่การเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระด้านวิชาการ แต่หากยังโยงใยไปถึงลักษณะ พฤติกรรมของผู้คน กลุ่มคนผู้ซึ่งเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับครูและชุมชน ดังนั้นเราจึงเห็นว่าการพัฒนา หลักสูตรเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของนักเรียน เกี่ยวข้องกับครู เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง เกี่ยวข้อง กับโครงสร้างของระบบโรงเรียน และยังเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ควบคู่กับการ เปลี่ยนแปลงเนื้อหาวิชา

ใครบ้างที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นปฏิบัติการของความร่วมมือ (cooperation endeavor) การ พัฒนาหลักสูตรต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มต่างๆ จากตัวแทน จากบุคคลสำคัญทั้งในโรงเรียน และในชุมชน ในการพัฒนาหลักสูตรครูมีส่วนสำคัญที่จะต้องนำหลักสูตรไปใช้หลังการพัฒนาและ สะท้อนผลออกมาเพื่อปรับปรุงในโอกาสต่อไป ผู้ที่จะต้องถูกนับเป็นส่วนหนึ่งของผลการพัฒนา หลักสูตร คือ นักเรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสมาชิกของชุมชนก็ต้องสนับสนุนกระบวนการ พัฒนา นอกจากนี้แล้วยังมีผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ บุคลากรผู้พัฒนาหลักสูตร (เจ้าหน้าที่) ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา เชื่อกันว่ายิ่งมีความร่วมมือจากบุคคลต่างๆ มากเพียงใด ความสำเร็จ ของการพัฒนาหลักสูตรก็ยิ่งมีมากเท่านั้น

การพัฒนาหลักสูตรต้องมีผู้นำ

การวางแผนเพื่อพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีผู้นำที่มีศักยภาพ มีปรัชญาทางการเป็นผู้นำ และล่วงรู้ถึงความรู้สึกและความต้องการของผู้คนที่จะเกี่ยวข้อง ภารกิจของผู้นำด้านหลักสูตร ควรจะมีดังนี้

1. คงสภาพความสมดุลของสิ่งแวดล้อมให้สุขสบาย
2. พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและคงการติดต่อสื่อสารให้ชัดเจน
3. ให้ความมั่นใจกับบุคลากรโดยมีบริการให้คำแนะนำตามความจำเป็น
4. สนับสนุนให้ความเห็นชอบเมื่อมีความเห็นที่ชอบด้วยเหตุผล
5. ทำความกระจ่างชัดเกี่ยวกับปัญหาด้วยวิธีการของงานวิจัย
6. ช่วยแยกแยะระหว่างข้อมูลจริงและข้อมูลอ้างอิง ระหว่างความจริงและข้อสันนิษฐาน

7. ชี้แจงให้ผู้คนเข้าใจว่าหลักสูตรไม่ใช่ชุดการศึกษาสำเร็จรูปที่จะใช้ได้เลย แต่เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยทรัพยากร ต้องอาศัยการรับรู้ของแต่ละคนที่เข้ามาร่วมมือกัน

8. ให้ตระหนักว่า การประกันคุณภาพจะมีผลในด้านจิตวิทยากับบุคคลหลังการใช้หลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรเชิงระบบ (A Systematic Approach to Curriculum Development)

การพัฒนาหลักสูตรเกิดจากความจำเป็นเฉพาะเรื่องในแบบของโรงเรียน ไม่ได้เกิดขึ้นกับทุกอย่างในทันทีทันใด แต่ต้องเกิดกับจุดใดจุดหนึ่งที่ต้องได้รับการเอาใจใส่เป็นพิเศษ เพราะความจำเป็นที่กล่าวถึงนั้น รับรู้โดยนักเรียน โดยพ่อแม่ โดยชุมชน หรือโดยนักวิชาการอาชีพ ผู้เรียนเป็นจุดสำคัญของหลักสูตร แต่ครูก็ต้องตระหนักว่า การพัฒนาต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

Smith Stanley Shores มีความเห็นเป็นหลัก 4 ประการว่า ครูจะเป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาหลักสูตรมีประสิทธิภาพไว้ดังนี้

1. หลักสูตรจะได้รับการปรับปรุงเมื่อความสามารถทางวิชาชีพของครูสูงขึ้น
2. ความสามารถทางวิชาชีพของครูจะสูงขึ้นเมื่อครูเข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตร
3. ครูจะมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรเมื่อครูได้มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย เลือกองค์ประกอบ กำหนดคำจำกัดความ และแก้ปัญหาที่จะนำมาพิจารณาในการพัฒนาหลักสูตรรวมไปถึงการพิจารณาตัดสินผล

4. เมื่อบุคลากรทุกคนเข้าไปมีส่วนร่วมได้พบปะพูดคุยจากกันก็จะทำให้เขาเข้าใจปัญหาของแต่ละฝ่าย ทำให้สามารถกำหนดข้อตกลงเกี่ยวกับเป้าหมายหลัก หลักการสำคัญ และแผนงานต่างๆ ได้ดี การพัฒนาหลักสูตรเชิงระบบนั้น ต้องดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้

1. การวินิจฉัย (Diagnosis) ขอบข่ายสำคัญในการวินิจฉัย คือ การวินิจฉัยปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ซึ่งถือเอาการเรียนการสอนเป็นหลัก
2. การวิเคราะห์ (Analysis) หมายถึง การวิเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหา
3. การตั้งสมมติฐาน (Formulating Hypothesis) กำหนดแนวทางเพื่อแก้ปัญหาด้วยสมมติฐาน

การวางแผนจัดทำหลักสูตร (curriculum planning)

การวางแผนจัดทำหลักสูตรจะต้องเริ่มที่การศึกษาความจำเป็น ความต้องการ ขั้นตอนของการศึกษาความจำเป็น ความต้องการ มี 5 ขั้นตอนโดยย่อ ดังนี้

1. วางแผนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาหลักสูตร
2. กำหนดเป้าหมาย
3. จัดลำดับความสำคัญของเป้าหมาย
4. แปลงเป้าหมายไปสู่การปฏิบัติ
5. ประเมินเป้าหมายที่จะเกิดขึ้น

ตัวอย่าง กรณีศึกษา การพัฒนาหลักสูตรในระดับชุมชน

หัวข้อการดำเนินงานมีหัวข้อหลัก 6 ข้อ ดังนี้

1. คำนำแสดงความจริงใจและประโยชน์ที่จะได้รับ
2. ปรัชญา
3. เป้าหมาย
4. ความจำเป็น
5. ข้อเสนอแนะจากแหล่งวิชาการ
6. การประเมิน

ตัวอย่าง กรณีศึกษา การพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียน

หัวข้อการดำเนินงานมีหัวข้อหลักตามกำหนดเวลา ดังนี้

1. กำหนดการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยจัดทำแผนให้สมบูรณ์
2. กำหนดแต่งตั้งกรรมการแต่ละฝ่าย โดยให้มีฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้
  - 2.1 ทำแผนกวางปลา
  - 2.2 กำหนดปรัชญา
  - 2.3 ออกแบบทำแผน
3. ทำความเข้าใจกับแผน
4. ประสานงานกับหัวหน้าหน่วยงานดูแลการศึกษา
5. ทำโครงการให้ความรู้กับครูผู้ปฏิบัติการ มีโครงการย่อย ๆ ดังนี้
  - 5.1 การศึกษาเด็ก
  - 5.2 ปฐมนิเทศคณะผู้ทำงาน
  - 5.3 คณะผู้ทำงานร่างหลักสูตร
  - 5.4 ทีมงานด้านอื่น ๆ
6. กำหนดโครงสร้างทางวิชาการเกี่ยวกับหลักสูตร (ระดับโรงเรียน)
  - 6.1 หลักสูตรภาษา
  - 6.2 หลักสูตรวิชาสังคม
  - 6.3 หลักสูตรวิทยาศาสตร์
  - 6.4 หลักสูตรดนตรี
  - 6.5 หลักสูตรศิลปะ
  - 6.6 หลักสูตรคณิตศาสตร์
  - 6.7 การแนะแนว
  - 6.8 ผลการศึกษา

7. พัฒนาค่าที่มงานในโรงเรียน ให้เน้น 3 เรื่อง คือ

- 7.1 การสร้างทีมงาน (กลยุทธ์)
- 7.2 การกำหนดกลยุทธ์การสอน
- 7.3 การกำหนดเวลา

8. การประเมินโครงการ

9. การติดตามข้อมูล

10. การประชุมปฏิบัติการการพัฒนาทีมงาน

ภาระงานที่สำคัญที่ต้องศึกษาติดตามขณะมีการพัฒนาหลักสูตร มีดังนี้

1. การจัดคณะครูผู้สอนตามความสามารถ
2. การจัดโปรแกรมสนับสนุนการเรียนรู้
3. ตัวหลักสูตร (องค์ประกอบ)
4. วัสดุอุปกรณ์
5. การจัดกลุ่มผู้เรียน
6. ตารางเวลา
7. อาคารและบริเวณอาคาร
8. การปรับเปลี่ยนหมุนเวียนงาน
9. การติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครอง
10. การพัฒนาทีมงาน

การพัฒนาหลักสูตรในแง่ของการจัดการ

Management is the art of getting things done by the effective use of people

การศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร กำลังเป็นสิ่งสำคัญในระบบการศึกษา ซึ่งการพัฒนาจะมุ่งไปสู่ความเป็นเรื่องเฉพาะทางเป็นสิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์รองรับ ต้องมีระบบบริหารจัดการที่ดี และเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดการนำความรู้เรื่องการจัดการมาใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็นหน้าที่ของการจัดการ (The management function)

ภาระหน้าที่ทางการจัดการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร มีความจำเป็นด้วยเหตุผล

3 ประการ คือ

1. การมีภาระงานมากเกินกว่าที่ระบบการบริหารทั่วไปจะรับได้
2. ในระบบการบริหารงานส่วนกลางไม่มีความเข้าใจเพียงพอเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร
3. จะทำให้มีการเน้นโปรแกรมต่างๆ ในโรงเรียนเป็นการพิสูจน์ความสำคัญของการพัฒนา

หลักสูตร

ภาระหน้าที่ทางการจัดการมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญตามที่ Max Weber กล่าวไว้ 5 ข้อ คือ

1. กำหนดขอบเขตอำนาจโดยการออกกฎระเบียบต่างๆ
2. กำหนดสายการบังคับบัญชาตามระดับ
3. บริหารงานตามธรรมเนียมหรือกฎหมาย
4. บริหารงานเต็มเวลาด้วยบุคลากรที่ได้รับการฝึกฝนอย่างดี
5. บริหารงานตามแผนที่กำหนดไว้ตามนโยบายอย่างตรงไปตรงมา

การดำเนินกิจการต่างๆ ในโรงเรียนนำไปสู่ความซับซ้อนหลายประการ เช่น ความซับซ้อนเรื่องแรงงาน ความเชี่ยวชาญพิเศษด้านเทคโนโลยี การติดต่อสื่อสาร ระเบียบวินัย กระบวนการจัดการเกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ของงาน ซึ่งความซับซ้อนเช่นนี้ ทำให้เกิดระบบราชการและเข้ามาลดบทบาทของความสัมพันธ์ระหว่างคน ทำให้ต้องคำนึงถึงการจัดการจัดการที่เน้นจิตใจของคนด้วย Katz ให้ความสำคัญในเรื่องจิตใจของคนเขาให้ข้อคิดมุงเกี่ยวกับบทบาทของการจัดการที่จะนำไปสู่การเป็นผู้นำด้านการพัฒนาหลักสูตรว่าจะต้องมีทักษะเบื้องต้น 3 ประการ คือ

1. ความสามารถทางเทคนิคที่สัมพันธ์กับวิธีการ กระบวนการ และการดำเนินงานต่างๆ
2. ความสามารถที่จะเข้าถึงจิตใจของคนและการทำงานกับกลุ่มคน
3. มีความคิดรวบยอดที่จะเห็นภาพงานโดยส่วนรวม

เทคนิควิธีเกี่ยวกับการจัดการ (Techniques of Management)

ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรจำเป็นต้องใช้เทคนิควิธีด้านการจัดการเพื่อพัฒนาหลักสูตร เทคนิควิธีดังกล่าว หมายถึง การใช้งบประมาณการจัดทำรายงาน การจัดการด้านต่างๆ Peter Drucker ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการให้คำแนะนำว่าเทคนิควิธีที่เป็นหัวใจอันดับแรก คือ เทคนิควิธีการบริหารและควบคุมเวลา เขากล่าวว่า “ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจะกำหนดงานสำคัญเป็นงานแรกและจะทำงานเดียวเท่านั้นในเวลาหนึ่ง”

นอกจากการบริหารเวลาแล้ว การจัดการที่ดีจะต้องมีการพัฒนาแนวคิด การตั้งเป้าหมาย การตัดสินใจ การมอบหมายอำนาจ การให้คำปรึกษา และการประเมินผล ซึ่งในการพัฒนาหลักสูตร การตั้งเป้าหมายหรือจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายเป็นเรื่องสำคัญ มีเกณฑ์อยู่ 5 ข้อ ที่นำมาใช้พิจารณาว่าเป้าหมายที่คิดขึ้นมามีคุณค่าหรือไม่ดังนี้

1. เป้าหมายที่ตั้งมีทางเป็นจริงได้หรือไม่
2. เป้าหมายมีความเฉพาะเจาะจงชัดเจนหรือไม่
3. เป้าหมายนำไปปฏิบัติได้หรือไม่
4. เป้าหมายที่กำหนดมีข้อเสนอแนะไปถึงสิ่งเกี่ยวข้องอื่นๆ หรือไม่
5. เป้าหมายที่ตั้งมีความเป็นเหตุเป็นผล และมองเห็นผลที่จะเกิดขึ้นได้หรือไม่

การจัดการที่เน้นเป้าหมายมีชื่อเรียกเป็นทางการว่า Management By Objective ใช้
คำย่อว่า MBO

MBO มีสาระของแนวคิด 3 ประการ คือ

1. ระบบที่จะจัดการต้องเป็นเหตุเป็นผล
2. เป้าหมายขององค์การต้องกำหนดให้ชัดและอธิบายได้ในสาธารณะ
3. ผลประโยชน์จะเกิดกับผู้ปฏิบัติและทีมงาน

*****

หนังสืออ้างอิง

สุนทร บำเรอราช . ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน .

มหาวิทยาลัยบูรพา.ชลบุรี, 2536.

Wile and Bondi . Curriculum Development & Guide to Practice : Charles E. Merrill

Publishing Company Columbus .Ohio 43216,1979.